

Karel Lotsyweg 40
Postbus 166, 3300 AD Dordrecht
t 078 770 8500 f 078 770 8501
e info@dienstgezondheidjeugd.nl
w www.dienstgezondheidjeugd.nl

Zorgboerderij & agrarische kinderopvang

Adviezen ter bevordering van de volksgezondheid

16 oktober 2014

Met een inhoudelijke bijdrage van:
Sandra de Jong (Infectieziektebestrijding)
Neelke Krijgsman (Binnenmilieu en technische hygiënezorg)

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
1 Inleiding	3
2 Samenvatting	4
Positief	4
Risico's	4
Wetgeving	4
3 Zorgboerderij & Agrarische kinderopvang en gezondheid	5
3.1 Infectieziekten	5
Maatregelen op bedrijven bij uitbraak ziekte.....	5
Handenwasgelegenheid	6
Om besmetting te beperken:	6
Dierenruimten	6
Vaccinaties dieren	7
Verzorging dieren.....	7
3.2 Veiligheid	7
Chemicaliën en bestrijdingsmiddelen	7
Verkeer	7
3.3 Milieu	7
Fijnstof en geur	7
Planten	8
Buiteninrichting	9
3.4 Hygiëne	9
Wet kinderopvang	9
Hoe zorg je voor schone en hygiënische ruimtes?.....	9
4 Bedrijfsmaatregelen	10
Bijlage 1: Verwijzingen naar wetgeving en nuttigen websites	11

1 Inleiding

De gemeente Korendijk heeft een aanvraag voor een vergunning een zorgboerderij met een agrarische kinderopvanglocatie en dagopvang voor patiënten met dementie in behandeling genomen.

De gemeente Korendijk heeft de Dienst Gezondheid & Jeugd (de Dienst) gevraagd om een gezondheidskundig advies. In dit advies worden algemene punten besproken die mogelijk van toepassing kunnen zijn bij het opzetten van een zorgboerderij. Het plan is om hier opvang te plaatsen voor twee risicogroepen: jonge kinderen en ouderen met dementie. Beiden hebben een laag hygiënebesef. Bij het opzetten van een zorgboerderij komt dus veel kijken en regels die voor de kwaliteitwet zorginstellingen geldt zullen hier ook gelden. Met dit advies geven wij aan waar de risico's zitten en waar voor deze risicogroepen extra op gelet moet worden. Mogelijk kunnen deze punten meegenomen worden in de vergunningverstrekking.

Dit advies is opgesteld na een telefonisch gesprek d.d. 16 september 2014 met de Gemeente Korendijk (mw. van der Eijk) en de Dienst gezondheid & Jeugd (mw. Sandra de Jong).

2 Samenvatting

De vraag is gesteld wat er gezondheidskundig en aan wettelijke eisen bij komt kijken om een zorgboerderij opzetten voor twee risicogroepen: een agrarische kinderdagverblijf voor jonge kinderen en dagopvang ouderen met dementie. Een zorgboerderij voor deze twee risicogroepen valt onder twee wetgevingen met ieder hun eigen eisen: Kwaliteitswet zorginstellingen en Wet Kinderopvang. Toezicht op de uitvoering valt onder de gemeente en de inspectie voor de Volksgezondheid. Daarnaast is een zorgboerderij ook meldingsplichtig om (verdenking op) infectieziekten te melden aan de GGD, hier de Dienst Gezondheid & Jeugd.

Positief

In een natuurlijke omgeving bewegen kinderen meer en is goed voor de motorische en sociale ontwikkeling. Ook heeft een natuurlijke omgeving een positieve invloed op de psychische gezondheid.

Risico's

Op een boerderij met dieren lopen risicogroepen meer kans om infectieziekten op te lopen. Verwekkers van infectieziekten komen overal voor, bij mens en dier, maar ook in de grond, voedsel en water. Infectieziekten die van dier op mens worden overgedragen worden *zoönosen* genoemd. Om het risico op overdracht van zoönosen naar deze risicogroepen zo klein mogelijk te maken is het voor de houder belangrijk en noodzakelijk extra hygiënische maatregelen te treffen.

Hygiëne adviezen voor inrichting van sanitair, keuken en douche en het schoonhouden hiervan zijn zeer specifiek en kunnen door de Dienst Gezondheid & Jeugd gegeven worden. Vele bedrijfsmaatregelen in de vorm van beleid en plannen op het gebied van mest, medicatie, hygiëne, dierplagen, voedselveiligheid, bijtincidenten etc worden hiervoor geadviseerd. Ze zijn van groot belang om juist deze risicogroepen met weinig of minder hygiënebesef zoveel mogelijk te beschermen tegen infecties.

Ook voor zorg de dieren gelden regels, waaronder de vaccinatieplicht voor Q-koorts bij schapen en geiten op boerderijen met een publieke functie.

Een zorgboerderij moet voldoen aan de Kwaliteitswet zorginstellingen.

Hier horen verschillende eisen bij waaraan de zorgboerderij moet voldoen. Er moet verantwoorde zorg geleverd met voldoende en gekwalificeerd personeel en materiaal en een kwaliteitssysteem. De meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling moet geïmplementeerd zijn. Jaarlijks legt de zorgaanbieder in een verslag verantwoording af op onder anderen deze punten.

Toezicht hiervan vindt plaats door Inspectie van Gezondheidszorg

Een Agrarische kinderopvang moet voldoen aan de Wet Kinderopvang

Hiervoor moet een risico inventarisatie Gezondheid, Veiligheid en Boerderij opgesteld worden. Eisen worden onder andere gesteld aan binnen en buiten ruimte, gekwalificeerd personeel.

Toezicht hiervan vindt plaats in opdracht van de gemeente, door de Dienst Gezondheid & Jeugd, afdeling Toezicht & Preventie.

Hieronder staan bovengenoemde punten iets verder uitgewerkt om aan te geven waar aan gedacht moet worden bij het opzetten van een zorgboerderij voor deze doelgroepen.

Het opzetten van een zorgboerderij vergt veel voorbereiden en de verantwoordelijkheden moeten duidelijk zijn gezien hier zorg aan risicogroepen zal worden geleverd.

3 Zorgboerderij & Agrarische kinderopvang en gezondheid

Uit onderzoek blijkt dat in een natuurlijke omgeving kinderen meer bewegen waardoor overgewicht minder voorkomt. Door activiteiten als klimmen, klauteren, graven en rennen ontdekken kinderen hun eigen kunnen en grenzen beter en dit stimuleert de ontwikkeling van de motoriek. Ook zijn kinderen die veel buiten zijn, vaak socialer. Zij hebben minder vaak conflicten en helpen elkaar meer.

Op een agrarisch bedrijf vinden allerlei activiteiten plaats zoals dieren voederen en stallen schoonmaken. Kinderen die actief betrokken worden, bijvoorbeeld bij het melken van een koe, leren herkennen waar producten vandaan komen. Ook blijkt dat het hebben van een huisdier weerbaarder maakt en psychische klachten kan voorkomen. Op de meeste zorgboerderijen & agrarische kinderopvanglocaties zijn naast het vee vaak ook andere dieren aanwezig zoals honden, katten, knaagdieren, kippen, schapen en geiten.

3.1 Infectieziekten

Verwekkers van infectieziekten komen overal voor, bij mens en dier, maar ook in de grond, voedsel en water. Infectieziekten die van dier op mens worden overgedragen worden *zoönosen* genoemd. Per diersoort kunnen verschillende ziekten voorkomen. Deze kunnen via de lucht, via direct contact tussen dier en mens, via mest, via voedsel of via vectoren (zoals muggen en teken) verspreiden naar mensen. De ouderen en kinderen op een zorgboerderij en in de agrarische kinderopvang hebben meer contact met dieren dan ouderen thuis of kinderen in de reguliere kinderopvang en lopen hierdoor mogelijk een iets hoger risico om besmet te worden. Ook kunnen risicogroepen, zoals ouderen en jonge kinderen, na besmetting ook ernstig ziek worden en dit kan zelfs leiden tot een ziekenhuisopname.

Niet elke zoönose vormt een (ernstig) risico voor de gezondheid van kinderen, ouderen, zwangeren en mensen met een verminderde weerstand. Dieren zijn vaak tijdelijk drager van verwekkers die bij deze mensen ziekte kunnen veroorzaken en meestal zijn de dieren zelf niet ziek. De ene zoönose komt meer voor bij bepaalde diersoorten dan de andere. Om het risico op overdracht van zoönosen naar deze risicogroepen zo klein mogelijk te maken is het voor de houder belangrijk en noodzakelijk (extra) hygiënische maatregelen te treffen.

Maatregelen op bedrijven bij uitbraak ziekte

Bij een uitbraak van een besmettelijke dierziekte op een bedrijf kunnen de gevolgen groot zijn. Niet alleen voor het besmette bedrijf zelf, maar ook voor een bedrijf in de buurt of elders in Nederland. Dit geldt niet alleen bij zoönosen, maar ook voor alleen bij dieren voorkomende infectieziekten die zich snel verspreiden onder dieren en tussen bedrijven. Bij een uitbraak van een aantal zeer besmettelijke dierziekten (die door het bedrijf gemeld moeten worden aan de NVWA), zoals aviaire influenza, mond- en klauwzeer, klassieke en Afrikaanse varkenspest, gaat het besmette bedrijf 'op slot'. Deze zeer besmettelijke ziekten kunnen zich namelijk snel verspreiden naar andere bedrijven. De NVWA adviseert over maatregelen en de duur van de maatregelen. Dieren op het besmette bedrijf worden geruimd, daarna wordt het bedrijf grondig ontsmet.

De zorgboerderij en de kinderopvang op het besmette bedrijf kan **niet** doorgaan tijdens de ruimings- en ontsmettingsperiode die een aantal weken duurt. Dit geldt voor een bedrijf waar besmetting definitief is vastgesteld maar ook bij een verdenking van besmetting. Bij aviaire influenza is er, behalve gevaar voor snelle verspreiding onder dieren, ook gevaar voor de mens. Bij een besmet bedrijf elders in Nederland geldt voor andere bedrijven in dezelfde sector een bezoekersregeling. Dit betekent voor de kinderopvang dat deze door kan gaan mits er een fysieke afscheiding, zoals een hek, is tussen het bedrijf en de kinderopvang; ook toegangswegen voor het bedrijfsgedeelte en de kinderopvang moeten gescheiden zijn. Kinderen en ouders mogen uiteraard niet bij de

dieren komen. Daarnaast zal de eigenaar afspraken maken met de kinderen en hun ouders over een goede omgang met dieren. Zodat zoveel mogelijk wordt voorkomen dat kinderen gebeten of getrapt worden door de dieren.

Voor bedrijven die besmet zijn met Q-koorts geldt een bezoekersverbod: bezoekers mogen niet in de stallen komen. Voor zoönosen als Salmonella, STEC of ringworm zijn geen wettelijke voorschriften. De kinderen mogen niet bij dieren komen die ziek zijn.

In uitzonderlijke situaties kan de burgemeester, volgens de Wet publieke gezondheid, de kinderopvanglocatie sluiten als er sprake is van een uitbraak van een zoönose die niet bovengenoemd is, maar toch aanleiding geeft tot sluiting omdat de volksgezondheid in het geding is.

Algemene adviezen ter preventie van infectieziekten

Handenwasgelegenheid

- Zorg dat er voldoende handenwasgelegenheden aanwezig zijn waar de cliënten en kinderen de handen op een hygiënische wijze kunnen wassen, het liefst ook op kindhoogte geplaatst.
- Voorzie de handenwasgelegenheden van stromend warm water, een gevulde zeepdispenser en voldoende wegwerp papieren doekjes (eenmalig gebruik). Geef duidelijk aan waar vuil en afval in de daarvoor bestemde afvalbakken gedeponeerd kan worden.
- Plaats deze handenwasgelegenheden zoveel mogelijk op de route die mensen lopen van de plek waar ze met dieren in aanraking komen naar de plek van de eetgelegenheid of de uitgang.

Om besmetting te beperken:

- was handen met water en zeep na aanraking van de dieren
 - was handen met water en zeep voor het eten
 - was handen met water en zeep voor het verlaten van de dieren
 - raak gezicht en mond zo min mogelijk aan voordat de handen met water en zeep gewassen zijn.
 - eet of drink niet tijdens contact met de dieren
 - eet of drink alleen op de daarvoor aangewezen plaats(en)
 - eet geen voedsel dat op de grond is gevallen
 - eet niet van het voer dat bestemd is voor de dieren
- en zorg voor de juiste voorzieningen om hieraan te voldoen.

Dierenruimten

Het vloeroppervlak en de ruimte waarin de dieren verblijven moeten goed schoon gehouden kunnen worden.

Daartoe moeten ze aan de volgende eisen voldoen:

- Voorzie het vloeroppervlak (voor zover die niet in de openlucht is) uit goed te reinigen en te ontsmetten materiaal. Voorzie de vloer van één of meerdere afvoerputten, zodat al het gebruikte water rechtstreeks via de afvoer op hygiënische wijze kan afvloeien.
- Verwijder dagelijks mest, strooisel en voerresten.
- Zorg voor voldoende ventilatie en lucht meerdere malen per dag de ruimten.

Vaccinaties dieren

- Alle geiten en schapen met een publieke functie moeten volledig gevaccineerd zijn tegen Q-koorts en jaarlijks een re-vaccinatie krijgen. Verder gelden alle maatregelen zoals beschrijven onder www.minlnv.nl/qkoorts (hygiëneprotocolen en apart lammeren).
- Alle (huis)dieren horen volledig gevaccineerd te zijn tegen rabiës en mogelijk andere dierziektes en een vaccinatie paspoort te hebben.

Verzorging dieren

Zorg dat er voldoende dierenverzorgers aanwezig te zijn. Zij zijn belast met de volgende taken:

- Het verzorgen van de voeding, huisvesting en verzorging van de dieren.
- Dagelijkse controle van de dieren.
- Het constateren van ziekten, afwijkend gedrag en het waarschuwen van de dierenarts.
- Het uitvoeren van hygiënische maatregelen.
- Het nemen van maatregelen tegen ongedierte.
- Het laten afvoeren van kadavers.

3.2 Veiligheid

Chemicaliën en bestrijdingsmiddelen

Chemicaliën en diergeneeskundige middelen kunnen bij contact (via huid, inademing, opeten, opdrinken) schadelijk zijn voor de gezondheid.

Het is verboden een gewasbeschermingsmiddel of een biocide te gebruiken, dat niet wettelijk is toegestaan of geregistreerd of waarvoor geen geldig bewijs van vakbekwaamheid aanwezig is. Het is belangrijk dat deze middelen veilig opgeborgen zijn, zodat de kinderen hier absoluut niet bij kunnen.

Verkeer

Op agrarische bedrijven worden vaak grote voertuigen gebruikt voor werken op het land of in de stallen. Als deze voertuigen op het terrein van het kindercentrum rijden en kinderen er mee in contact kunnen komen, kunnen er gevaarlijke situaties ontstaan. Houd bij de vestiging van een KDV op een boerderij ook rekening met het (vracht)verkeer dat het erf op- en af rijdt, om te laden/lossen. Zeker wanneer ook de route voor halen en brengen van de kinderen over hetzelfde terrein loopt. De Dienst adviseert een fysieke scheiding tussen fiets- en autoverkeer.

3.3 Milieu

Fijnstof en geur

Fijnstof is een verzamelnaam voor deeltjes in de lucht. Blootstelling aan fijnstof kan de longfunctie verminderen en luchtwegklachten zoals piepen, hoesten en kortademigheid verergeren. Ook astma kan hierdoor verergeren, vooral bij kinderen. Fijnstof kan ook schadelijke bestanddelen bevatten, zoals endotoxinen. Dit zijn deeltjes van de celwand van bepaalde bacteriën. Deze komen overal voor, met name in stallen en in woningen van veehouders en dus ook in de opvang.

Bij intensieve veehouderijbedrijven is er een hogere geur- en fijnstofbelasting in de stallen en in de omgeving dan bij grondgebonden bedrijven. Vanwege deze hogere blootstelling adviseren we dat kinderen niet in de stallen komen bij intensieve veehouderijbedrijven. Ouderen en kinderen met astma zijn extra gevoelig hiervoor, door extra prikkeling van de luchtwegen.

Bij grondgebonden bedrijven komen de kinderen veelal wel in de stallen. Het risico op zoönosen en ongevallen is daarmee verhoogd. De houder is verplicht om in de RI&E, die wordt getoetst door de Dienst, maatregelen te benoemen om deze risico's te verkleinen. Op agrarische bedrijven zijn diverse geurbronnen. Deze zijn onder andere afkomstig van de dieren en hun mest en/of urine. Verspreiding van geur hangt samen met de maatregelen die het bedrijf neemt, zoals het afdekken van de mestopslag en het gebruik van luchtwassers. Het uitrijden van mest kan incidenteel ook tot extra geurhinder leiden. Geur geeft hinder. Het hangt samen met lichamelijke klachten en verstoring van activiteiten. De beoordeling van geur is subjectief en voor iedereen anders. Mensen met astma, allergieën en overgevoeligheid voor (chemische) geuren, zullen eerder hinder en bijbehorende gezondheidsklachten ervaren door geur dan andere mensen. Indien de cumulatieve geur boven de 20 OU komt raden wij af om het kinderdagverblijf op beoogde locatie te vestigen.

Planten

Een groen speelplein en groen brengt de gebruikers in contact met de natuur, stimuleert bewegen en gevarieerd spelen voor kinderen. Maar groen in de omgeving kan ook de kans op het ontwikkelen van infectieziekten en (pollen)allergieën vergroten.

Adviezen ten aanzien van het gebruik van groen:

- Vermijd bij de keuze van beplanting planten die giftig kunnen zijn, zoals akelei (Aquilegia), doornappel (Datura), goudenregen (Laburnum), lupine (Lupinus), monnikskap (Aconitum), nachtschade (Solanum), peperboom (Daphne), venijnboom (Taxus) en vingerhoedskruid (Digitalis purpurea);
- Houd bij de keuze van groen rekening met beheer dat haalbaar is. Wanneer bosjes of veldjes verwilderen kunnen giftige planten wortel schieten;
- Maak geen gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen bij het onderhoud van het groen, maar zoek naar natuurlijke alternatieven. Houd tuingereedschap, meststoffen en bestrijdingsmiddelen achter slot en grendel. Zet giftige stoffen hoog weg of sluit ze af, ook tijdens het gebruik ervan;
- Probeer klachten (zoals jeuk, bultjes, blaasjes, roodheid en ontsteking aan huid, ogen en luchtwegen) door eikenprocessierups te beperken. Plant daarom geen eiken;
- Kies voor allergeenarme planten en bomen (zie *kader 4*);
- Beperk het risico op zoönosen zoals de ziekte van Lyme, toxoplasmose en maagdarminfecties. Zoönosen zijn ziekten die worden overgedragen van dier op mens. Dit kan onder andere door teken of uitwerpselen van honden en katten. Weer honden en katten van het speelplein. Dek zandbakken af met een vochtdoorlatende afdekking en plaats geen zand onder speeltoestellen, maar gebruik ander materiaal, zoals rubberen tegels. Laat kinderen na het spelen in het zand de handen wassen. Plaats de zandbak nooit in een donkere hoek of op een vochtige plaats. Vermijd struikgewas en hoog gras om tekenbeten (verantwoordelijk voor de ziekte van Lyme) te voorkomen.

Kader 4: Planten die allergeen stuifmeel produceren

Er zijn drie groepen van planten die allergeen stuifmeel kunnen produceren:

Bomen: van de boompollen is het pollen van de berk de belangrijkste veroorzaker van allergie, maar ook het pollen van de els en de hazelaar is allergeen.

Grassen: het pollen van gras is het belangrijkste allergene pollen in Nederland.

Kruiden: er zijn naast gras en pollen enkele kruiden die hooikoortsklachten kunnen veroorzaken zoals bijvoet (*Artemisia vulgaris*), zuring (*Rumex*, diverse soorten) weegbree (*Plantago*, diverse soorten) en Ambrosia (*Ambrosia*, diverse soorten).

Buiteninrichting

In het geval speeltoestellen geplaatst zullen worden op het speelplein is de volgende wetgeving van belang:

- Zodra een object ook bedoeld is als speel- en klimobject, valt het onder de reikwijdte van het Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen (WAS) (zie bijlage 1). De beoordeling vindt plaats door de Voedsel en Waren Autoriteit. De gestelde eisen staan beschreven in het 'Handboek Veiligheid van speelgelegenheden' samengesteld door Consument en Veiligheid en de Landelijke Organisatie voor Speeltuinwerk en Jeugdrecreatie (de NUSO) (zie bijlage 1). Hier staan eisen beschreven met betrekking tot:
 - Attractie- en speeltoestellen;
 - Ballenbak (typekeuring en beschrijving van eisen m.b.t. onderhoud/schoonmaak);
 - Zandbak (beschrijving van eisen m.b.t. onderhoud).

3.4 Hygiëne in kinderopvang

In deze paragraaf worden adviezen gegeven die meegenomen kunnen worden bij de bouw om een zo gezond mogelijke zorgboerderij en kinderopvang te realiseren.

Wet kinderopvang

Op basis van de Wet kinderopvang wordt aan kinderopvang organisaties gevraagd een risico-inventarisatie te maken over veiligheid en gezondheid. De Dienst houdt hier toezicht op en kan hierover adviseren.

Sinds 1 januari 2014 moet ieder kinderdagverblijf voldoen aan het 'vierogenprincipe'. Dit houdt in dat een beroepskracht altijd zichtbaar of hoorbaar moet zijn. Ook in de verschoonruimtes en slaapruidtes. Het is aan te bevelen hierop te anticiperen bij het ontwerp van de ruimtes voor de kinderopvang. Denk aan het creëren van overzichtelijke/open ruimtes door zo min mogelijk muren te plaatsen, het gebruiken van (doorzichtige) ramen in alle ruimtes of het plaatsen van een audio- of videoverbinding tussen de ruimtes. Voor meer informatie zie ook op de website van de brancheorganisatie: www.boink.info. De overige beleids- en accommodatie-eisen zijn te vinden in de Wet kinderopvang.

Hoe zorg je voor schone en hygiënische ruimtes?

Voor een goed binnenmilieu en ter voorkoming van de verspreiding van infectieziekten zijn ventilatie, schoonmaak en onderhoud van groot belang. Hoe meer hierop wordt geanticipeerd tijdens de bouw en inrichting, des te beperkter de inspanning hoeft te zijn

om de hygiëne op peil te houden. Dit betekent een ontwerp met zo weinig mogelijk richeltjes en hoekjes om ophoping van stof, vuil en vocht zoveel mogelijk te voorkomen en het schoonmaak gemak te vergroten.

Hygiëneadviezen voor inrichting van sanitair, keuken en douche en het schoonhouden hiervan zijn zeer specifiek en kunnen door de Dienst gegeven worden. Ze zijn van groot belang om juist deze risicogroepen met weinig of minder hygiënebesef zoveel mogelijk te beschermen tegen infecties

4 Bedrijfsmaatregelen

Het is belangrijk dat de agrarische bedrijven maatregelen nemen om de omgeving waar de cliënten en kinderen verblijven zo gezond mogelijk te maken. De belangrijkste maatregelen zijn hieronder beschreven. Voor het bedrijf is een vaste relatie met een dierenarts van belang. De dierenarts maakt jaarlijks een bedrijfshygiëne- en bedrijfsgezondheidsplan voor de dieren op het bedrijf, waarin onder andere is opgenomen welke vaccinaties er gegeven worden en hoe dierziekten gesignaleerd worden. Het bedrijf met agrarische kinderopvang kan een zoönosekeurmerk van de Gezondheidsdienst voor dieren (GD) aanvragen, om te laten zien dat zij aandacht besteden aan (preventie van) zoönosen. Een luchtwasser bij intensieve veehouderijbedrijven zorgt ervoor dat er minder fijnstof en geur in de omgeving komt. Daarnaast adviseren we om een scheiding op het erf aan te brengen waardoor er een aparte opgang naar het kinderdagverblijf is. Hierdoor wordt voorkomen dat kinderen lopen en spelen op het erf waar ook landbouwvoertuigen rijden. Zorg dat kinderen geen toegang tot de mestopslag hebben.

We raden de volgende bedrijfsmaatregelen aan:

- Mestbeleid
- Veiligheidsplan
- Medicatiebeleid
- Kledingbeleid
- Hygiënebeleid
- Beheersplan dierplagen
- Legionella beheersplan
- Hygiëncode voedsel
- Protocol bijtincidenten
- Aggressieprotocol
- Protocol seksuele intimidatie

Bijlage 1: Verwijzingen naar wetgeving en nuttigen websites**Wet op de kinderopvang**

http://wetten.overheid.nl/BWBR0017017/geldigheidsdatum_05-07-2012

Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen (WAS)

http://wetten.overheid.nl/BWBR0008223/geldigheidsdatum_29-04-2014

Meer informatie over 'vierogenprincipe' in de kinderopvang

www.boink.info

Code voor hygiëne op kinderboerderijen in Nederland 2004. Ministerie van VWS; Directie VGP. Ministerie van LNV: VWA, Directie VD

http://www.vwa.nl/txmpub/files/?p_file_id=10549

Arbo risico-inventarisatie, cursusaanbod, kwaliteitswaarborg zorgboerderijen, zorgboerderij vinden <http://www.landbouwzorg.nl> (zelfde site als zorgboeren)

algemene informatiesite <http://www.capraovis.nl/>

keurmerk zoönosen <http://www.capraovis.nl/pagina/GD+Keurmerk+Zo%F6nosen.html>

Kenniscentrum horeca www.kenniscentrumhoreca.nl

Hygiënecode voor de horeca

<http://www.kenniscentrumhoreca.nl/Themas/Hygienecode/Hygienecodevoordehoreca.aspx>

Kinderboerderijkrant

www.kinderboerderijkrant.nl

Landzijde

<http://www.landzijde.nl/>

Zorgboerderijen

<http://www.landzijde.nl/Zorgboerderijen/>

Algemene informatie

<http://www.landzijde.nl/Informatie/>

Organisatie

<http://www.landzijde.nl/Organisatie/>

Folders

<http://www.landzijde.nl/Folders/>

nVWA

<http://www.vwa.nl/>

Dierziekten

<http://www.vwa.nl/onderwerpen/dierziekten>

wet- en regelgeving

<http://www.vwa.nl/onderwerpen/wet-en-regelgeving>

RIVM

<http://www.rivm.nl>

Zoönosen

http://www.rivm.nl/Thema_s/Infectieziekten/Zoönosen

<http://www.rivm.nl/ziekdoodier/>

RIVM/LCHV

<http://www.lchv.nl>

vSKBN

www.kinderboerderijen.nl

Zorgboeren

<http://www.zorgboeren.nl/>